
Jovan Mirić (1934. – 2015.)

DEJAN JOVIĆ

U Zagrebu je 6. travnja 2015. preminuo profesor Jovan Mirić, jedan od najistaknutijih naših politologa, dugogodišnji profesor – a od 1986. do 1988. i dekan – Fakulteta političkih znanosti, na kojem je radio od 1965. do 1998. godine.

Odlazak profesora Mirića duboko je ožalostio mnoge generacije njegovih studenata, njegove kolege i prijatelje, čitatelje njegovih knjiga i članaka, one koji su imali čast osobno ga poznavati, kao i one koji su stekli povjerenje u njegovu riječ i misao. Iako nije bila neočekivana, vijest o njegovoj smrti bila je iznenadna. U takvim trenucima, kad se dogodi kraj ljudskog života, možda je najbolje utjehu tražiti gledanjem u budućnost, pa se zapitati: što će oni koji su profesora poznavali i oni koji će ga tek upoznati kroz njegove tekstove – zapamtiti o njemu? Kako ćemo ga pamtit, po čemu ga se sjećati? Kako ćemo na njega, njegov život i djelo gledati u vremenu odmaknutom od današnjice? Što bi, uostalom, sam profesor želio: kako da ga se sjećamo?

Imao sam čast biti profesorov student, a kasnije jedno vrijeme i njegov asistent u nastavi, pa mlađi kolega. Osjećam se stoga njegovim učenicom. Kao i svima drugima koji su političke znanosti i druge discipline studirali na Fakultetu političkih znanosti između 1965. i 1998., profesor Mirić mi je predavao Uvod u znanost o politici. Bio nam je prvi dodir s politologijom, dakle, netko tko nas je zapravo učio hodati. Bio je ne samo iznimno cijenjen nego i voljen nastavnik. Imao je autoritet po sebi, po načinu na koji je izvodio nastavu, po tome što je bio dostupan i dobrohotan, iznimno stručan i pravedan. Autoritet nije ni pokušavao graditi na strogoći, statusu ili odmaknutosti od početnika i mlađih kolega. Štoviše, kao što su studenti njemu bili zahvalni i kao što su ga voljeli, tako je i on volio njih. To smo znali i osjećali.

U teškim vremenima za njega osobno i za fakultet – a pritom mislim prije svega na devedesete – predavanja i seminari postali su “sigurne kuće”, “utočište” za bure, oluje i nevere koje su harale vanjskim svijetom. Da iskoristim naslov jedne

njegove knjige – bilo je to doba “sumraka intelekta”, u kojem su riječi razuma malo značile. Možda se jedino u tom “zaklonu”, u kontaktu sa studentima, mogao sačuvati razum.

Stoga ne iznenađuje što je u javnoj posveti u svojoj knjizi “Demokracija u post-komunističkim društvima”, pisanoj u ranim 90-im i objavljenoj 1996., profesor Mirić napisao: “Mojim studenticama i studentima, posebno generacijama 1990.-1995., koji su me u teškom i ružnom vremenu, u vremenu rata, zla i mraka krijepili i hrabрили svojim svjetlom, dobrotom i nadom”. Jednom prilikom profesor Mirić je izdvojio upravo ove rečenice kao bitno određenje njegova akademskog života. Kao da nam je htio poručiti da je njegova cijela profesionalna djelatnost bila usmjerena prema stalnoj komunikaciji sa studentima i studenticama, i da bi htio da ga po tome pamtimo.

Nema nikakve dileme da će svatko tko je ikada bio njegov student zadržati profesora Mirića u sjećanju i to kao nekoga tko nam je bio više od profesora: bio je onaj tko nam je otvorio vrata kad smo na njih prvi put došli. Bio nam je učitelj – ne samo po knjigama nego i po načinu kako se nosio s izazovima vremena u kojem je živio. Vremena u kojem nije bilo lako misliti i govoriti slobodno. Vremena u kojem su agresivnost, autoritarnost, strogoća i praznina, nula i ništavilo, zloba i zlo gotovo u pravilu imali prednost pred pameću i mirom. Vremena u kojem je bilo opasno otvarati “opasne teme” i o njima govoriti i misliti slobodno. Vremena u kojem je bilo nenormalno biti svoj, u kojem se nagrađivalo stvaranje mitova i slijeđenje dogmi, a ne sloboda duha i izvornost stila.

Profesor Mirić s tim se izazovima nosio hrabro i časno. Znao je, naravno, da ne može bitno promijeniti svijet. Ali se prema njemu može odrediti, može ga interpretirati. I u njemu može sačuvati svoju autonomnost tako što će se usmjeriti na ono što ostaje – a to je pisana riječ. Jedino nam ona, uostalom, ostaje kao nasljeđe i poruka novim generacijama, nekim novim studentima u nekom – nadajmo se – razumnijem budućem vremenu. Profesor Mirić nije težio popularnosti i slavi, nego istini i slobodi. Nije bio političar, nego politolog. Nije pristajao da ponavlja dogme i mitove, nego je tragao za svojim odgovorom: uvijek izvoran, uvijek svoj, uvijek slobodan. Čak i onda kad je odlučio da se povuče iz javnosti i piše – kako je sam rekao – skrivećki, iz tišine svog doma u kojem je bio okružen pažnjom i ljubavlju svoje obitelji, to je činio zato što je to bio, nažalost, možda jedini način da izbjegne bure i oluje koje se nije moglo zaustaviti samo riječima. Ali nikakve bure ni oluje nisu ga zaustavile da misli i piše. Pisao je odmaknut, a involviran. Svaka njegova knjiga – a objavio ih je deset – bila je zapažena, i o svakoj možemo reći što u njoj zapravo piše. To i nije baš tako česta pojava u našim krajevima.

Profesora Mirića pamtit ćemo po njegovim knjigama. Vjerojatno najviše po knjizi koju je objavio 1984. godine pod naslovom “Sistem i kriza”, i koja je do da-

nas ostala najznačajnija knjiga ikad napisana o prirodi jugoslavenskog političkog sistema. Nema ozbiljnog istraživača karaktera Jugoslavije i uzroka njena sloma koji ne spominje ili ne citira tu knjigu. Kad to kažem, ne mislim samo na domaće autore – nego prije svega i još i više na inozemne. Da nije napisao ništa drugo, zbog “Sistema i krize” profesor Mirić bi ostao zapamćen kao veliko ime političke znanosti. U našoj politologiji, a pritom ne mislim samo na hrvatsku, nego na cijelu tadašnju jugoslavensku politologiju, nema utjecajnije knjige od te. Dijelom je to i rezultat vremena u kojem je nastala – ali upravo se i radi o tome da profesor Mirić nije bježao od svog vremena niti od tema koje je to vrijeme sobom donosilo. Otvarao je teme koje su svi vidjeli, ali ih se malo tko usudio dotaći – i na način koji nije bio zatvoren sam u sebe, nego je bio otvoren prema čitateljstvu. Po sadržaju izazovan, a po stilu pristupačan – to je bio Jovan Mirić.

Takav je bio i u drugim svojim knjigama. Pamtit ćemo ga i vraćat ćemo mu se i zbog knjige “Rad i politika” u kojoj razvija ideju radnog utemeljenja političke zajednice, zbog knjige “Iskušenja demokracije” u kojoj se pita je li Jugoslavija moguća kao demokratska zajednica, zbog knjige “Demokracija u postkomunističkim društvima” u kojoj već 1996. daje preciznu analizu karaktera postsocijalističke Hrvatske, zbog “Demokracije i ekskomunikacije” koja 1999. bitko analizira odnos hrvatskih vlasti prema Srbima u Hrvatskoj u toj teškoj i bolnoj deceniji, kao i zbog “Zločina i kazne” – objavljene 2002. – koja se bavi pitanjem odnosa prema ratu i zločinima počinjenim u njemu. Njegova zadnja knjiga objavljena je 2010. i bavila se temom Kosova. Nije ovdje mjesto da uđem u dublju analizu istraživačkog rada profesora Mirića – za to će biti prigode u vremenu koje dolazi. Istaknut ću samo da je on bio čovjek koji je “slikao širokim kistom”, zainteresiran za široki raspon tema, ali prije svega za tri: pisao je o temeljnim pojmovima politologije (kao što su: rad, interesi, moć, demokracija, tranzicija), o strukturi i karakteru Jugoslavije i Hrvatske kao država te o statusu i životu Srba u Hrvatskoj. U sve tri teme profesor Mirić pojavljuje se kao iznimno važan mislilac. Neće biti moguće pisati ni o socijalizmu i samoupravljanju, ni o Jugoslaviji, njenoj krizi i raspadu, ni o sadašnjoj Hrvatskoj, ni o Srbima u Hrvatskoj, bez uzimanja u ruke knjiga i članaka profesora Mirića. Njegov je doprinos u svim ovim područjima izniman i trajan.

Profesor Mirić osjećao se povezanim s narodom iz kojeg je potekao, a istodobno je bio kozmopolit. Nikoga nije mrzio, nikome nikada nije htio niti je učinio zlo. One koji su činili zlo dočekala je njegova oštra riječ. Moći će se pronaći, ako žele, u njegovim knjigama i člancima. Činio je dobro – i djelovao u korist javnog dobra – i kao nastavnik i kao savjestan i odgovoran građanin. Po svojoj privrženosti ideji slobode i mira – slobode govora, slobode činjenja, slobode kao autonomije i slobode kao jezgra odgovornog građanstva – bio je uzoran građanin. Svjetlo njegova života će stoga uvijek pokazivati put onima koji odlučite vlastite živote usmjeriti na putovanje prema tim ciljevima.

Profesor Jovan Mirić ostaje uzor progresivnima, onima koji su okrenuti prema istini, onima koji žele mir i slobodu, onima koji su prosvjetitelji i sljedbenici prosvjetiteljstva, onima koji nisu zatvoreni ni za gledišta drugih ljudi ni za patnje i stradanja onih koji se nađu u poziciji manjine. Bio je na strani slabih, onih koji nemaju moć, na strani “prezrenih na svijetu”. Govorio je onima, i o onima, a dijelom i u ime onih koji sami nisu mogli ili umjeli govoriti. A opet, uvijek i svugdje je govorio u svoje ime, sa svojim Ja. Svima nama, koji smo imali zadovoljstvo i čast da ga poznajemo, ostat će kao dio našeg Ja. Njegovo djelo – koje je već izdržalo provjeru vremena – govorit će i dalje njegovim glasom.